

**SOME POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS
OF THE APPLICATION OF RESTORATIVE JUSTICE
IN THE PREVENTION OF JUVENILE CRIME**

**ДЕЯКІ ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ
ЗАСТОСУВАННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ
У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Svietlichnyi I. V.

*Lawyer, Postgraduate Student
V. M. Koretsky Institute of State
and Law of the National Academy
of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Светлічний І. В.

*адвокат, аспірант
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7328-548X>*

Svietlichna O. V.

*Postgraduate Student
Institute of Psychology named after
H. S. Kostyuk of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Светлічна О. В.

*психолог, аспірант
Інститут психології
імені Г. С. Костюка
Національної академії
педагогічних наук України
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7150-1767>*

Відновне правосуддя для неповнолітніх – це підхід до розгляду кримінальних справ щодо неповнолітніх, який передбачає пріоритет відновлення шкоди, завданої потерпілим, над покаранням винуватця. Цей підхід спрямований на виховання та реабілітацію злочинців, зокрема неповнолітніх, з метою запобігання повторенню злочинів у майбутньому.

В умовах воєнного стану в Україні найпоширенішим видом протиправних дій неповнолітніх залишаються крадіжки. Відповідальність за кримінальні правопорушення, проступки та злочини, згідно із частиною другою статті 22 Кримінального кодексу України, настає для дитини за більшістю злочинів з 14 років [1]. Відновне правосуддя стає одним з важливих елементів справедливого та ефективного правосуддя у всьому світі. У світовій практиці відновне правосуддя з успіхом використовується у справах, пов'язаних з неповнолітніми, і допомагає уникнути небажаних наслідків для підлітків та їхньої родини [2].

Відновне правосуддя засноване на принципі відповідальності та залучення неповнолітніх до процесу вирішення конфлікту. Цей підхід збільшує відчуття участі в процесі та відповідальності перед суспільством і може мати позитивний вплив на поведінку неповнолітніх у майбутньому [3].

Застосування засобів відновного правосуддя для неповнолітніх не є універсальним рішенням та може мати свої недоліки. Зокрема, відновне правосуддя може бути менш ефективним в разі деяких злочинів. Також, використання відновного правосуддя може бути складним у випадках, коли сторони конфлікту не бажають співпрацювати або коли одна зі сторін не може бути залучена до процесу відновного правосуддя.

Крім того, використання відновного правосуддя для неповнолітніх може вимагати значних витрат на організацію та проведення конференцій, групових зустрічей та інших програм. Тому, в деяких країнах ЄС, відновне правосуддя застосовується тільки у випадках, коли воно є ефективнішим за стандартні методи правосуддя або коли воно може зменшити кількість засудження неповнолітніх до відбування покарання у в'язниці [3].

Країни, які активно використовують відновне правосуддя для неповнолітніх, мають різні підходи до його реалізації. Наприклад, у Німеччині відновне правосуддя для неповнолітніх є складовою системи ювенальної юстиції, яка забезпечує повну реабілітацію злочинців та розвиток їхніх соціальних навичок. У Франції ж відновне правосуддя для неповнолітніх використовується як додатковий інструмент, що доповнює традиційну систему юстиції [4, с. 355].

З психологічної точки зору, відновне правосуддя для неповнолітніх може мати позитивний вплив на розвиток індивідуальності та соціальних навичок підлітків. Наприклад, програми відновного правосуддя включають спілкування з жертвами злочинів, що може допомогти підліткам краще зрозуміти наслідки своїх дій та навчитися взаємодіяти з іншими людьми.

Також важливо зазначити, що відновне правосуддя може бути більш емоційно важливим для підлітків, ніж традиційні судові процедури. У традиційних судових процесах підлітки можуть відчувати себе незначними та безсилими, а відновне правосуддя може дати їм можливість взяти на себе відповідальність за свої дії та активно допомагати відшкодовувати завдані шкоди. Тому важливим психологічним аспектом відновного правосуддя є визнання підлітків як активних учасників процесу. Відновне правосуддя може дати підліткам можливість відчувати свою важливість та внести внесок у процес вирішення проблеми [5, с. 4].

Однак, на нашу думку, деякі програми відновного правосуддя можуть викликати емоційний дискомфорт у підлітків, оскільки вони повинні зустрітися з жертвами злочинів і зіткнутися зі своїм вчинком. Це може бути особливо важким для підлітків зі становищем емоційного чи поведінкового розладу.

Крім вищевказаного, позитивні аспекти використання відновного правосуддя для неповнолітніх, полягають не тільки у зменшенні кількості повторних злочинів, але й у покращенні стосунків між потерпілими та винуватцями, а також у забезпеченні більш ефективної реабілітації злочинців.

Деякі негативні аспекти використання відновного правосуддя для неповнолітніх, на думку авторів, полягають у тому, що потерпілий може відчувати брак справедливості, якщо винуватець отримує м'яке покарання, та в тому, що відновлення шкоди може бути неможливим у деяких випадках. Крім того, можливе зловживання системою відновного правосуддя з боку злочинців, які можуть використовувати його як засіб уникнення відповідальності за свої дії.

В позитивному психологічному аспекті, відновне правосуддя може мати значний позитивний вплив на неповнолітніх, які беруть участь у цьому процесі. Зокрема, як показано вище, відновне правосуддя засноване на принципах відповідальності та взаємодії, тому ці принципи дозволяють неповнолітнім бути активними учасниками процесу, зрозуміти наслідки своїх дій, відчути емпатію та підтримку інших учасників та відчути позитивний внесок у розв'язання конфлікту. В цілому, відновне правосуддя може допомогти неповнолітнім зрозуміти, що їхні дії мають наслідки та навчитися взаємодії та вирішенню конфліктів шляхом співпраці.

Щодо досліджень, проведених в цій галузі, зокрема можна відзначити дослідження Інституту миру і порозуміння [6], які показали, що підлітки, які беруть участь у програмах відновного правосуддя, мають більшу схильність до зменшення рецидиву злочинності порівняно з тими, які зазнають традиційної кримінальної відповідальності. Крім того, на думку авторів, відновне правосуддя може мати позитивний вплив на неповнолітніх, що мають проблеми з психічним здоров'ям, оскільки цей підхід може допомогти їм відчути себе менш ізольованими та незахищеними.

Також, у психологічному аспекті протидії злочинності відновне правосуддя для неповнолітніх має позитивний вплив на їх реабілітацію та реінтеграцію в суспільство. Однак, для досягнення ефективності відновного правосуддя необхідно забезпечити комплексність підходу та залучення до процесу всіх зацікавлених сторін, включаючи самого

неповнолітнього, його батьків, психологів, соціальних працівників, представників правоохоронних органів та інших спеціалістів.

Щодо негативних аспектів, можна відзначити низьку ефективність відновного правосуддя у випадках, коли неповнолітній вже має досвід вчинення серйозних злочинів та не бажає змінювати своєї поведінки. Також, потенційно можливі проблеми з виконанням покладених на них обов'язків та умов, які накладаються під час процесів відновного правосуддя, що іноді може призвести до повторного вчинення злочинів.

Український досвід показав позитивні результати від застосування програм відновного правосуддя для неповнолітніх. Так, «Програма відновлення для неповнолітніх, підозрюваних у вчиненні злочину» успішно впроваджена в Україні з 2019 року та забезпечує добровільне узгодження та відшкодування шкоди неповнолітніми у кримінальному процесі. Участь в ній може бути запобіжником вчиненню неповнолітніми злочинів повторно. Згідно методичних рекомендацій щодо вказаної програми, сторони є активними учасниками програми, самостійно шукають шляхи вирішення конфліктної ситуації та відшкодування завданої шкоди. Вказана програма затверджена спільним наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури № 172/5/10 від 21.01.2019 року [7].

Таким чином, на думку авторів, у психологічному аспекті відновне правосуддя є дієвим, але не є універсальним рішенням, зокрема в випадках тяжких та особливо тяжких злочинів. Вчинення злочину в умовах воєнного стану є обставиною, яка обтяжує покарання та впливає на кваліфікацію злочину, а однією з умов участі у вказаній програмі відновлення є вчинення неповнолітнім проступку або нетяжкого злочину, тому в умовах воєнного стану кількість випадків застосування вищевказаної програми зменшилося.

Також потрібно враховувати, що відновне правосуддя не замінює кримінальне правосуддя, а є доповненням до нього.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.05.2023)

2. Светлічний І. В. Деякі актуальні питання кримінально-правової охорони прав неповнолітніх у кримінальному процесі, імплементації принципів відновного правосуддя щодо дітей та молодих людей. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2020. Вип. 88. С. 212–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2020_88_22 (дата звернення: 12.05.2023)

3. Комітет НААУ захисту прав людини провів круглий стіл на тему: «Досвід застосування відновного правосуддя у країнах Європи: погляд адвоката». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unba.org.ua/news/print/5707-komitet-naau-zahistu-prav-lyudini-proviv-kruglij-stil-na-temu-dosvid-zastosuvannya-vidnovnogo-pravosuddya-u-krainah-evropi-poglyad-advokata.html> (дата звернення: 12.05.2023)

4. Светлічний І. В., Зейкан Я. П. Практика проваджень в антикорупційних справах: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 452 с.

5. Микитин Ю. І. Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 20 с.

6. Сайт «Інститут миру і порозуміння» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rj.org.ua/> (дата звернення: 12.05.2023)

7. Сайт «Безоплатна правова допомога» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/vidnovne-pravosuddya-meta-ta-etapy-realizaciyi/> (дата звернення: 12.05.2023)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-86>

VIOLATIONS OF THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR: GENERAL PROVISIONS “JUS AD BELLUM”

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇ ВІЙНИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ “JUS AD BELLUM”

Toma M. G.

*Ph.D. (in Law), Associate Professor,
Associate Assistant at the Department
of Criminal Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University
Chernivtsi, Ukraine*

Томас М. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри
кримінального права
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

З початку збройного конфлікту починаючи з 2014 року українська влада неодноразово заявляла про порушення Росією різноманітних міжнародних договорів на окупованих територіях анексованого Криму, Донецької та Луганської областей. Після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну таких заяв побільшало. Наслідки російських атак і окупації на Київщині, Сумщині, в Харкові та